

J. K.

Józef Bożek - pionier maszyn parowych

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 14/2, 404

1969

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

jako przykład „niejasnej stylizacji” autora rejestru. Tymczasem Bąkowski jest w tym wypadku chyba usprawiedliwiony: wszak sam Kleczkowski zwracał uwagę, że w słownikach polskich „kloba” ma kilka wspomnianych znaczeń, znaczy zarówno część bloku, jego oprawę, jak również cały blok.

W drugiej części artykułu E. Koczorowski daje próbę rekonstrukcji galeonu budowanego w Elblągu, opierając się także na znajomości konstrukcji okrętów tamtej epoki, gdyż sam rejestr Bąkowskiego nie daje całkowitego obrazu budowy galeonu. Autor krytykuje przy tym niekonsekwencje rekonstrukcyjnego modelu galeonu, wykonanego przez mgra M. Boczara (model ten znajduje się w Muzeum Zamkowym w Malborku). Dotyczą one zwłaszcza podwodnej części kadłuba, która jest zbyt mała w stosunku do jego części nadwodnej, wypiętrzonej wysokimi nadbudowami. „Trudno też przyjąć — pisze dalej E. Koczorowski — że budowniczy włoscy⁸ zbudowali galeon, którego stateczność nie gwarantowała bezpiecznej żeglugi⁹, chociaż takie «braki» [...] były wówczas na porządku dziennym. Okręty budowano bowiem bez planów i wyliczeń, na podstawie [...] modelu. Jeszcze w XVII w. budowano nawet największe okręty «na oko» mistrza, którego doświadczenie służyło za wyliczenia konstrukcyjne” (ss. 64—65). Tu autor przypomina, że właśnie wskutek wadliwej konstrukcji zatonął w 1628 r. szwedzki okręt „Vasa” tuż po wyjściu w pierwszy rejs¹⁰.

Po wysunięciu jeszcze kilku zarzutów w stosunku do modelu M. Boczara autor pisze: „Niektóre poruszone [...] problemy są niewątpliwie dyskusyjne, jednak rzeczowa dyskusja może doprowadzić do odtworzenia najbardziej prawdopodobnego wizerunku pierwszego galeonu Rzeczypospolitej. Dlatego też z uznaniem należy powitać każdą próbę rekonstrukcji galeonu z Elbląga”, i nie tylko tego okrętu, „ale każdego okrętu spod znaku Białego Orła” (s. 66; powinno tu być właściwie: „Orla Białego”).

Zygmunt Brocki

JÓZEF BOŻEK — PIONIER MASZYN PAROWYCH

W nrze 4/1965 „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, ss. 561—579, opublikowano obszerną pracę F. Jilka o Józefie Bożku — pionierze maszyn parowych w Czechach. Biografię Józefa Bożka (1782—1835) — naszego ziomka, znakomitego mechanika, konstruktora i wynalazcy — zamieścił obecnie Ludwik Brożek na łamach wychodzącego w Czeskim Cieszynie miesięcznika polskiego „Zwrot” (nr 12/1968, ss. 11—13).

Okazuje się, że pamięć o naszym rodaku ze Śląska Cieszyńskiego jest nadal żywa i dzisiejsi Bierowianie postanowili uczcić jego pamięć i przypomnieć zasługi tablicą pamiątkową na miejscu od dawna już nie istniejącego jego domu rodzinnego (Bożek urodził się we wsi Biery k. Grodzca, pow. Bielsko-Biała).

Sylwetka Józefa Bożka została opisana przez kilku polskich autorów, np. przez L. J. Szersznika w 1810 r. w książce *Wiadomości o pisarzach i artystach z Księstwa Cieszyńskiego*, przez Z. Kossak w tomie *Nieznany kraj* (opowiadanie *Czarodziej*), G. Morcinka w opowiadaniu *Młynarczyk z Bierów* oraz W. Szewczyka w jego *13 portretach*.

J. K.

⁸ Budowniczymi galeonu w Elblągu byli sprowadzeni przez króla dwaj Włosi, prawdopodobnie weneccjanie.

⁹ Dodam od siebie, że na stateczność okrętu zbudowanego według modelu mgra Boczara zwracali też uwagę (w ustnych wypowiedziach) okrętowcy z Instytutu Morskiego w Gdańsku.

¹⁰ Por. w nrze 3/1961 „Kwartalnika” notatkę o książce: A. Franzén, *The Warship Vasa*. Stockholm 1960.